

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

УДК 159.9

ЗВІТ (заключний за 2011–2013 рр.)
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ

**«Наукове-методичне забезпечення діяльності психологічної служби
і психолого-медико-педагогічних консультацій системи освіти»
(номер державної реєстрації 0111U000082)**

Автори звіту:
В. Г. Панок,
Н. В. Лунченко,
А. Г. Обухівська,
І. І. Цушко,
В. Д. Острова,
А. А. Мельник.

2013

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
**УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ І СОЦІАЛЬНОЇ
РОБОТИ**

01032, м. Київ, бульвар Т.Шевченка, 27-А
Тел. (044) 252-70-11 e-mail: UCAP@ukr.net

УДК 159.9

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор Українського НМЦ
практичної психології і соціальної
роботи, старший науковий
співробітник, доктор психол. наук

_____ В.Г. Панок

**ЗВІТ
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ**

«Наукове-методичне забезпечення діяльності психологічної служби
і психолого-медико-педагогічних консультацій системи освіти»
(номер державної реєстрації 0111U000082)

Керівник теми _____ В. Г. Панок

2013

Список основних виконавців

ПІБ	Загальні відомості (посада, вчена ступень, вчене звання)	Підпис	Частина звіту
В. Г. Панок,	Директор, старший науковий співробітник, доктор психол.наук		Вступ, Висновки та рекомендації за результатами науково-дослідної роботи
Н. В. Лунченко	Науковий співробітник		Розділ 1, Розділ 2
А. Г. Обухівська	Провідний науковий співробітник		Розділ 4
І. І. Цушко,	Провідний науковий співробітник, кандидат філософ.наук		Розділ 5
В. Д. Острова	Науковий співробітник		Розділ 3
А. А. Мельник	Старший лаборант		Оформлення, Реферат

РЕФЕРАТ

Звіт про НДР: 39 с., 67 публікацій.

Об'єкт дослідження – діяльність психологічної служби системи освіти України.

Головною метою НДР є розробка та практична апробація інноваційних моделей організації та методичного забезпечення діяльності психологічної служби і психолого-медико-педагогічних консультацій системи освіти.

Методи дослідження – теоретичний аналіз проблеми та психологічний аналіз статистичних даних.

Основні наукові результати згідно з Технічним завданням і Перспективним тематичним планом на 2011-2013 р.:

1. Підготовка до видання трьох рукописів посібників для практичних психологів, соціальних педагогів і консультантів ПМПК системи освіти: «Організація та науково-методичне забезпечення діяльності психологічної служби і ПМПК» - 14 д.а.; «Діяльність психолого-медико-педагогічних консультацій в умовах інтеграції дітей з особливими освітніми потребами» - 7 д.а.; «Інноваційні моделі підвищення кваліфікації працівників психологічної служби і консультантів ПМПК» - 5 д.а.

2. Підготовка до друку і видання трьох методичних рекомендацій з окремих аспектів діяльності практичних психологів і консультантів ПМПК - 3 д.а. кожна.

3. Видання двох збірників кращого досвіду: діяльності працівників психологічної служби - 3 д.а.; діяльності ПМПК – 3 д.а.

4. Видання трьох збірників інформаційно-аналітичних і довідкових матеріалів: «Психологічна служба і ПМПК системи освіти (за результатами навчального року)» 2011, 2012 роки – по 2 д.а. кожний, 2013 р. – 6,5 д.а.

5. Статті, тези конференцій.

6. Проекти нормативних документів.

Соціальний ефект упровадження результатів НДР: впровадження результатів НДР за звітний період сприятиме:

1. оптимізації управління психологічною службою системи освіти України та психолого–медико–педагогічних консультацій;

2. підвищенню ефективності планування діяльності практичних психологів, соціальних педагогів та фахівців психолого–медико–педагогічних консультацій;

3. покращенню організаційних та функціональних аспектів практичної діяльності фахівців психолого–медико–педагогічних консультацій, практичних психологів, соціальних педагогів із застосуванням кращого досвіду.

Ключові слова: діяльність психологічної служби системи освіти України

Умови одержання звіту: за договором. м. Київ, вул. Горького, б. 180, УкрІНТЕІ.

ЗМІСТ

1. ВСТУП	4
2. РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ.....	5
3. РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА.....	14
4. РОЗДІЛ 3. УПРОВАДЖЕННЯ І ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ПРАКТИЦІ	19
5. РОЗДІЛ 4. МАСОВІ НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ ЗАХОДИ ТА ЗВ'ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ	22
6. РОЗДІЛ 5. КІЛЬКІСНІ І ЯКІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПІДГОТОВЛЕНОЇ НАУКОВОЇ ПРОДУКЦІЇ.....	24
7. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ.....	37

ВСТУП

У звітному періоді науково-дослідна і науково-практична робота Центру була спрямована на: теоретичний аналіз і узагальнення вітчизняних і зарубіжних досліджень з визначення сутності практичної психології та різноманітних видів психологічної практики; розробку та впровадження інноваційних моделей організації та науково-методичного забезпечення професійної діяльності працівників психологічної служби системи освіти і психолого-медико-педагогічних консультацій; вивчення і поширення передового досвіду роботи; узагальнення результатів експериментальної роботи по темі дослідження; розробку методик, методів і технологій діяльності спеціалістів психологічної служби і ПМПК.

Узагальнення результатів роботи по темі а також аналіз тенденцій розвитку освіти в Україні дали змогу визначити пріоритети розвитку психологічної служби і системи ПМПК. Згадані пріоритети та актуальні проблеми були сформульовані у вигляді пропозицій до проектів урядових і відомчих документів, що визначили стратегію розвитку освіти в цілому, психологічної служби і ПМПК зокрема. Таким документами стали: «План заходів з реалізації Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 4 вересня 2013 р. № 686-р), «Плану заходів Міністерства освіти і науки щодо розвитку психологічної служби на період до 2017 року» (затверджено Наказом МОН України від 06 серпня 2013 р. № 1106), Про організацію діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій (затверджено Наказом МОН України від 04 червня 2013 р. № 680), проект «Програма спільної діяльності Міністерства освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук України на 2014–2016 роки».

Основними результатами проведеної роботи є 27 проектів нормативно-правових і розпорядчих документів та 67 публікацій, з них: методичних

посібників – 1; посібників – 4; методичних рекомендацій – 3; довідники – 3, статей у наукових і науково-методичних періодичних фахових виданнях – 56.

Результати проведеної роботи дозволили оптимізувати діяльність психологічної служби і системи ПМПК відповідно до сучасних вимог навчально-виховного процесу в закладах освіти різного типу та відносно різних категорій педагогічних працівників, вчителів, студентів, учнів і їх батьків, розробити та здійснити експериментальне впровадження новітніх методів, методик і технологій в практику управління освітою та зміст і форми професійної діяльності практичних психологів, соціальних педагогів і консультантів ПМПК.

РОЗДІЛ 1.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

Назва науково-дослідної роботи: «Науково-методичне забезпечення діяльності психологічної служби і психолого-медико-педагогічних консультацій системи освіти», номер держреєстрації 0111U000082, термін виконання 2011–2013 рр. Науковий керівник теми – директор Центру, доктор психологічних наук, старший науковий співробітник В. Г. Панок. Загальна кількість наукових співробітників – виконавців теми: 19 осіб.

Протягом звітної діяльності Центру була спрямована на розробку та практичну апробацію інноваційних моделей організації та методичного забезпечення діяльності психологічної служби і психолого–медико–педагогічних консультацій системи освіти.

У результаті теоретичного аналізу та проведення експериментальних досліджень були виокремлені наступні соціально–психологічні умови підвищення ефективності діяльності психологічної служби:

- оптимізація організаційно–управлінських моделей функціонування психологічних служб на рівні області, району (міста);

- запровадження проектної технології планування та звітності у діяльності усіх ланок психологічної служби;
- запровадження соціально–психологічного моніторингу на всіх рівнях функціонування психологічної служби;
- розробка чітких, прозорих і вимірюваних критеріїв визначення ефективності діяльності працівників психологічної служби;
- оптимізація професійної міжособистісної взаємодії «керівник–працівник», «працівник–клієнт»;
- розвиток професійних компетентностей працівників психологічної служби у процесі особистісно–орієнтованих курсів підвищення кваліфікації;
- диференціація та спеціалізація системи послуг, які надають працівники психологічної служби системи освіти;
- формування позитивного іміджу психологічної служби та адекватних очікувань клієнтів.

Відповідно до основних принципів діяльності психологічної служби розроблено організаційні моделі діяльності психологічної служби на рівні “район (місто) – навчальний заклад” з урахуванням суттєвих регіональних відмінностей. З метою оптимальної відповідності психологічної служби місцевим особливостям та найбільш ефективного виконання своїх функцій, охоплення своїми послугами найбільшої кількості учасників навчально–виховного процесу – вихованців, учнів, студентів, педагогічних і науково–педагогічних працівників, батьківську громадськість запропоновано дві моделі.

Перша модель. Місто (район) має розгалужену мережу психологічної служби. За цією моделлю спеціалісти психологічної служби є співробітниками навчальних закладів, існує районний (міський) центр психологічної служби, який координує діяльність психологів закладів освіти, організовує роботу методичних об’єднань практичних психологів і соціальних педагогів, здійснює методичний контроль, планує розвиток мережі.

Друга модель. Створюється районний (міський) центр, до складу якого входять усі практичні психологи і соціальні педагоги району. Їх кількість визначається від кількості дітей до 18 років, що мешкають у районі. За кожним із працівників центру закріплюються кілька навчальних закладів, у яких він здійснює свою роботу за графіком.

Також розроблено чотири організаційні моделі діяльності психологічної служби на рівні області (АР Крим, міста Київ і Севастополь).

Перша модель: обласний центр є структурним підрозділом обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (ОППО). До його складу входить 3–4 методисти. Аналіз ситуації розвитку свідчить, що перша модель поступово відходить, поступаючись місцем другій.

Друга модель: Центр є самостійною організацією, що має статус навчально–методичного центру з усіма правами юридичної особи і підпорядкуванням безпосередньо обласному управлінню освіти і науки. В останній час помітні тенденції переходу управління психологічною службою саме до другої моделі (Донецька, Сумська, Чернігівська області).

Третя модель: об'єднані центри, до складу яких входить також обласна психолого–медико–педагогічна консультація (ПМПК) (Вінницька, Дніпропетровська області).

Четверта модель: центри розвитку дитини. Ця модель є перспективною розвитку психологічної служби на рівні області. Головною особливістю цієї моделі є те, що до складу центру третьої моделі додається іще відділ корекції та розвитку дітей і відділ моніторингу освітньої ситуації в області.

Згадані вище організаційні моделі діяльності та науково-методичного супроводу пройшли апробацію у п'яти регіонах України. За результатами експерименту було підготовлено низку методичних матеріалів, посібників, статей. Результати проведеної роботи були застосовані також у підготовці ряду нормативних документів МОН.

В результаті комплексного дослідження визначено соціально-психологічні критерії ефективності управлінської діяльності керівників

районної(міської) психологічної служби системи освіти (соціально-психологічної ефективності організації та соціально–психологічної ефективності суб'єктів управлінського процесу). Розроблено зміст соціально-психологічних умов підвищення ефективності управлінської діяльності керівників районної (міської) психологічної служби системи освіти: організаційно–комунікативних, особистісних, проєкційних. Досліджено основні етапи впровадження інноваційної психолого-управлінської моделі як засобу підвищення ефективності управління психологічною службою системи освіти. Підвищенню рівня управлінської компетентності керівників психологічної служби сприятимуть і результати щорічного моніторингу її діяльності, у якому взяли участь всі області, АР Крим, міста Київ та Севастополь.

Підвищенню ефективності управлінської діяльності керівників районної (міської) психологічної служби сприяє впровадження спеціальної системи їх соціально–психологічної підготовки. Така система містить: а) визначення змісту управлінської діяльності керівника психологічної служби та залежності її ефективності від професійного вдосконалення; б) визначення змісту, структури та основних підходів щодо налагодження ефективної системи професійних комунікацій; в) організацію активної взаємодії працівників психологічної служби в процесі соціально–психологічного навчання.

У результаті теоретичного аналізу та проведення експериментального дослідження визначено функції, завдання, принципи та методи роботи методистів та методичних об'єднань на рівні району з підвищення фахової майстерності працівників служби. Доведено необхідність визначення індивідуальної траєкторії розвитку фахової майстерності та доцільність диференціювання форм і методів відповідно до стажу роботи працівників психологічної служби. На основі проведеної роботи, експертизи методик, методів та технологій, удосконалено зміст та організаційні форми проведення занять, тренінгів, лекцій: для працівників психологічної служби

навчальних закладів. Кращі практики відображені у посібнику, статтях та інших публікаціях для практичних психологів, соціальних педагогів, вчителів та вихователів.

Вивчено та узагальнено кращий досвід діяльності регіональних психологічних служб в Україні з формування позитивного ставлення молоді до здорового способу життя та репродуктивного здоров'я, впроваджено інноваційні моделі захисту і збереження репродуктивного здоров'я учнівської і студентської молоді.

Протягом звітної періоду відповідно до п. 10 Додатку наказу Міністерства освіти і науки від 29.10.2010 р. № 1023 «Щодо профілактики злочинності і правопорушень серед дітей, захисту їх прав на освіту» продовжувалося впровадження інформаційно–освітньої протиалкогольної програми для дітей та учнівської молоді «Сімейна розмова» в містах Київ, Львів, Миколаїв, Чернігів, Харків, Донецьк та в Донецькій, Запорізькій, Івано–Франківській та Чернівецькій областях і Автономній Республіці Крим. Загальна кількість підлітків, що беруть участь в експерименті – близько 35 000.

На Четвертій Національній виставці–презентації «Інноватика в сучасній освіті» (м. Київ, 16–18 жовтня 2012 р.) за представлення на конкурс Інформаційно–освітньої протиалкогольної програми «Сімейна розмова» у номінації «Упровадження здоров'язбережувальних інноваційних технологій у навчально–виховний процес закладів освіти» рішенням спеціальної комісії Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи отримав Диплом і золоту медаль та переміг у вказаній номінації.

Працівниками Центру було зібрано і проаналізовано звіти вищих навчальних закладів III–VI рівнів акредитації за 2012–2013 навчальний рік щодо організації та стану методичного забезпечення психологічної служби у вказаних закладах. Аналіз одержаної інформації дозволив виокремити ряд найбільш актуальних проблем у розвитку психологічної служби ВНЗ та визначити шляхи їх подолання. Ця інформація слугувала основою для

проведення тренінгів, семінарів, ділових ігор та інших форм методичного супроводу працівників психологічної служби ВНЗ III–IV рівнів акредитації.

Вивчено досвід роботи практичних психологів з дітьми, що відрізняються девіантною поведінкою в умовах закладів соціальної реабілітації системи освіти та спеціальних шкіл для цієї категорії дітей у Королівстві Нідерланди. На основі узагальнення досвіду розроблено і адаптовано низку програм для психологів по роботі з дітьми з девіантною, делінквентною поведінкою, а також програми формування психологічної компетентності педагогічних працівників вказаних закладів.

Для практичних психологів шкіл соціальної реабілітації було розроблено, адаптовано і апробовано інноваційний інструментарій по роботі з дітьми цієї категорії.

З метою визначення потреби всіх учасників навчально–виховного процесу у психологічному супроводі в загальноосвітніх навчальних закладах протягом 2011–2013 років було проведено моніторинг звернень батьків, педагогічних працівників та учнів до практичних психологів ЗНЗ за матеріалами аналітичних звітів (24 області України). Аналіз отриманих даних дозволив виокремити основну тематику звернень відповідно до названих категорій. Для вчителів – це складності, які виникають у учнів в процесі навчання, девіантна поведінка учнів та особистісні проблеми учнів. Для батьків – це взаємини у родині, труднощі адаптації дитини до умов навчального закладу та конфлікти у системі «учень–учень». Результати цього дослідження дали можливість визначити тематику та форми додаткової науково–методичної підтримки фахівців психологічної служби.

Протягом звітної періоду впроваджувався модернізований особистісний, рефлексивно–ціннісно–креативний підхід у організації та методичному забезпеченні діяльності практичного психолога з розвитку особистості творчо обдарованого старшокласника. Відпрацьована та поширена схема технології психологічного консультування на основі комплексної психодіагностики особистості обдарованих підлітків.

Результати цієї роботи знайшли відображення у науково-методичному посібнику «Психологія розвитку творчо обдарованої особистості» (автор В.В. Рибалка).

Розроблено зміст роботи практичного психолога з підготовки старшокласників до професійного самовизначення. Ефективним методом, що забезпечує вирішення широкого кола завдань, пов'язаних з самовизначенням старшокласників у освітньому та професійному просторі, є введення у навчально-виховний процес курсу профорієнтаційного спрямування, зміст якого має слугувати системоутворюючою основою для реалізації сукупності організаційно-педагогічних умов спільної діяльності суб'єктів профорієнтаційної роботи у середній загальноосвітній школі. Результатом цієї роботи була підготовка, апробація у підлотних регіонах і публікація навчальних програм та методик профорієнтації школярів як одного з напрямів роботи психологічної служби школи.

Здійснено дослідження психологічних особливостей емоційної саморегуляції вчителя у його професійній діяльності: виокремлено групи педагогічних працівників, які потребують психологічного супроводу, а саме – допомоги у формуванні навичок емоційної саморегуляції, подоланні стресового стану та емоційного виснаження. За результатами дослідження розроблено програму тренінгу «Розвиток емоційної саморегуляції вчителя».

За звітний період обґрунтовано, розроблено та впроваджено корекційно–розвивальну програму формування міжособистісних взаємин у класному колективі старшокласників, реалізацію якої здійснюють працівники психологічної служби. Застосування програми формування взаємин у класному колективі старшокласників сприяло трансформації неформальної структури учнівських колективів і спричинило емоційне забарвлення міжособистісних стосунків між однокласниками, що свідчить про доцільність та ефективність застосування запропонованих коригувальних заходів. Результати цієї роботи увійшли до дисертаційного дослідження, що підготовлено до захисту зі спеціальності «соціальна психологія».

Обґрунтовано багатоаспектність діяльності психолого–медико–педагогічних консультацій як постійно діючих методичних установ системи освіти з широким діапазоном завдань і напрямів діяльності, спрямованих на надання фахових консультацій батькам, педагогам спеціалістам органів управління освітою з питань організації навчально–розвиткової роботи та реалізації права на освіту дітей з особливими освітніми потребами.

Вивчено стан розвитку та організаційні форми функціонування психолого–медико–педагогічних консультацій районних (міських) та обласних консультацій; визначено фактори, що забезпечують їх ефективне функціонування. Встановлено, що успішність психолого–медико–педагогічних консультацій, їх здатність повноцінно виконувати фахові функції залежить від наступних чинників: форма організації діяльності, матеріально–технічне забезпечення, кадровий склад фахівців, розгалуженість і мережі районних (міських) консультацій.

Узагальнено домінуючі підходи психолого–педагогічного вивчення дітей з вадами психофізичного розвитку. Розроблено вимоги до процедури його здійснення в діяльності психолого–медико–педагогічних консультацій.

Визначено специфічні особливості девіантної поведінки у дітей з особливими освітніми потребами як такі, що пов'язані з ускладненням адаптаційних процесів на тлі різних психофізичних порушень, насамперед, у функціонуванні центральної нервової системи. У зв'язку з цим діти з особливими освітніми потребами розглядаються як група ризику щодо виникнення поведінкових відхилень.

Виокремлено дві групи дітей цієї категорії: 1) діти з первинними, прямо пов'язаними з порушенням функціонування центральної нервової системи, порушеннями поведінки; 2) діти з вторинними порушеннями поведінки, що є наслідком відхилень у формуванні особистості дитини в неадекватних умовах навчання і соціальної взаємодії.

Виявлено надміру ліберальне ставлення навчальних закладів і батьків до труднощів навчання і розвитку дітей, що призводить до запізненого

порушення питання про надання їм необхідної педагогічної допомоги.

Визначено принципово нові засади діагностичного обстеження і відбору дітей з помірною розумовою відсталістю (ПРВ). Результатом діагностичного обстеження є складання психолого–діагностичного висновку, який є підставою для обґрунтування рекомендацій щодо навчання дитини на основі спеціальної програми для дітей згаданої категорії. Рекомендації мають передбачати гнучкість використання базової програми з можливістю ускладнення чи спрощення завдань, залежно від успішності просування дитини у навчанні і з дотриманням провідної ідеї – формування її соціальної компетентності.

Визначено ряд заходів щодо оптимізації допомоги дітям з особливими освітніми потребами та поведінковими розладами в умовах ПМПК, навчального закладу і сім'ї: а) окреслено функціональні обов'язки практичного психолога ПМПК з девіантної поведінки; б) визначено зміст взаємодії ПМПК, навчального закладу і батьків у своєчасному виявленні дітей з особливими освітніми потребами та наданні їм адекватної педагогічної допомоги.

Вивчено діяльність працівників психологічної служби та ПМПК в умовах інклюзивного навчання. Проаналізовано досвід експериментальних навчальних закладів з питання організації командної взаємодії у забезпеченні психолого–педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання та окреслено завдання працівників психологічної служби у запровадженні інклюзивного навчання. У результаті дослідження цієї проблеми було розроблено алгоритм діяльності практичних психологів, соціальних педагогів і методистів із забезпечення інклюзивного навчання, що знайшло своє відображення у матеріалах Всеукраїнської науково–практичної конференції «Мультидисциплінарний підхід як методологічна основа інклюзивного навчання» (м. Дніпропетровськ, 20–21 листопада 2012 р.), нормативних документах МОН України, методичних рекомендаціях і статтях.

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА

Основним завданням на заключному етапі виконання прикладного дослідження згідно з Технічним завданням та Тематичним планом є узагальнення результатів експериментальної роботи.

У звітному році співробітниками Центру завершена експериментальна робота на експериментальних майданчиках: заклади освіти, обласні, міські центри практичної психології і соціальної роботи, міські ПМПК, районні центри соціально–психологічної реабілітації населення, дитячі оздоровчі заклади (всього – 21). Співробітники Центру здійснювали роботу на експериментальному рівні підвідомчої установи НАПН України (14 експериментів) за наступними темами:

1. *Апробація технологій психолого–педагогічного вивчення та супроводу дітей з особливими освітніми потребами*, термін проведення експерименту 01.09.2011 – 30.12.2013 рр. Науковий керівник експерименту – Панок В. Г., директор Центру, доктор психологічних наук, старший науковий співробітник.

Відпрацьовувались наступні інновації: технологія психолого–педагогічного вивчення навчованості; формулювання змісту психолого–педагогічного висновку та рекомендацій; взаємодія фахівців у команді супроводу.

Результатом експериментального дослідження є: укладення комплексу науково–методичних матеріалів для дистанційного оволодіння методикою діагностики навчованості; розробка проекту Положення про Консиліум індивідуального супроводу; підготовка методичних рекомендацій щодо діяльності Консиліуму в ДНЗ.

2. *Психологічна підготовка педагогів до роботи з дітьми з проблемами у поведінці*, термін проведення експерименту 03.01.2011 – 31.12.2013 рр. Науковий керівник експерименту – Луценко Ю. А., науковий співробітник.

Відпрацьовувались наступні інновації: розроблено, адаптовано і апробовано інструментарій по роботі з дітьми з девіантною, делінквентною поведінкою («оцінка ризиків і потреб», «індивідуальний план розвитку»).

Результатом експериментального дослідження є: впровадження програми по роботі з педагогічними працівниками в умовах закладу з проблематики організації відповідної роти з дітьми–вихованцями; організація навчання практичних психологів навчальних закладів вказаного типу основам позитивної педагогіки, проведення фокус–груп з визначення проблемних питань у діяльності педагогічних працівників ШСР.

3. Розробка базового компоненту роботи психологічної служби в умовах ПТНЗ, термін проведення експерименту 03.01.2012 – 31.12.2013 рр. Науковий керівник експерименту – Луценко Ю. А., науковий співробітник.

Відпрацьовувались наступні інновації: організація та методична підтримка роботи творчих груп з числа представників психологічної служби системи ПТНЗ.

Результатом експериментального дослідження є визначення особливостей підвищення кваліфікації практичних психологів і соціальних педагогів ПТНЗ.

4. Соціально–психологічні умови підвищення ефективності управлінської діяльності керівника районної (міської) психологічної служби, термін проведення експерименту 04.01.2011 – 31.12.2013 рр. Науковий керівник експерименту – Лунченко Н. В., науковий співробітник.

Відпрацьовувались наступні інновації: особистісно–орієнтовані курси підвищення кваліфікації працівників психологічної служби з метою розвитку професійних компетентностей; запровадження моніторингу на всіх рівнях функціонування психологічної служби; організаційно–функціональні моделі діяльності психологічної служби системи освіти.

Результатом експериментального дослідження є узагальнення досвіду роботи районних (міських) центрів психологічної служби щодо підвищення ефективності функціонування психологічних служб.

5. Розвиток психологічної культури педагогів в діяльності практичного психолога закладу освіти, термін проведення експерименту 20.04.2011 – 31.12.2013 рр. Науковий керівник експерименту – Панок В. Г., директор Центру, доктор психологічних наук, старший науковий співробітник.

Відпрацьовувались наступні інновації: виявлення особливостей емоційної сфери вчителів у залежності від стажу педагогічної діяльності.

Результатом експериментального дослідження є програма тренінгу для педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів «Розвиток емоційної саморегуляції вчителя».

6. Апробація навчально–методичного посібника «Організаційні і функціональні моделі діяльності психологічної служби з формування позитивного ставлення учнів і студентів до здорового способу життя», термін проведення експерименту 06.01.2011 – 31.12.2013 рр. Науковий керівник експерименту – Цушко І. І., старший науковий співробітник, кандидат філософських наук.

Відпрацьовувались наступні інновації: критерії визначення кращого досвіду діяльності з формування позитивного ставлення молоді до здорового способу життя та репродуктивного здоров'я.

Результатом експериментального дослідження є впровадження досвіду діяльності регіональних психологічних служб в Україні з формування позитивного ставлення молоді до здорового способу життя та репродуктивного здоров'я.

7. Апробація методичних рекомендацій «Формування здорового способу життя в учнівської і студентської молоді: методичні рекомендації», термін проведення експерименту 09.01.2011 – 31.12.2013 рр. Науковий керівник експерименту – Цушко І. І., старший науковий співробітник, кандидат філософських наук.

Відпрацьовувались наступні інновації: моделі захисту і збереження репродуктивного здоров'я учнівської і студентської молоді.

Результатом експериментального дослідження є підготовка посібника «Формування навичок захисту і збереження репродуктивного здоров'я учнівської і студентської молоді».

8. Робота психологічної служби навчального закладу з батьками, термін проведення експерименту 01.09.2010 – 31.12.2014 рр. Науковий керівник експерименту – Гаркавенко З. О., старший науковий співробітник, кандидат психологічних наук.

Відпрацьовувались наступні інновації: формування комунікацій «Школа – Родина» на партнерських засадах.

Результатом експериментального дослідження є методики проведення: тренінгів батьківської компетентності, моніторингу стану освітнього середовища.

9. Психологічний супровід інноваційної навчальної діяльності, термін проведення експерименту 01.09.2012 – 31.12.2013 рр. Науковий керівник експерименту – Гаркавенко З. О., старший науковий співробітник, кандидат психологічних наук.

Відпрацьовувались наступні інновації: формування комунікацій «Практичний психолог – Вчитель–предметник» на партнерсько–консультативних засадах.

Результатом експериментального дослідження є методика проведення діагностично–консультативних сесій практичного психолога із вчителями–предметниками.

10. Організаційно–методичне забезпечення діяльності практичного психолога у дитячому оздоровчому закладі, термін проведення експерименту 01.06.2011 – 31.12.2013 рр. Науковий керівник експерименту – Гаркавенко З. О., старший науковий співробітник, кандидат психологічних наук.

Відпрацьовувались наступні інновації: створення нормативно–методичної бази діяльності практичного психолога у оздоровчому дитячому закладі.

Результатом експериментального дослідження є комплекс методичних рекомендацій щодо організації діяльності практичного психолога у оздоровчому дитячому закладі.

11. Діяльність методичних об'єднань практичних психологів на рівні району з підвищення фахової майстерності, термін проведення експерименту 04.01.2011 – 31.12.2013 рр. Науковий керівник експерименту – Сосновенко Н. В., науковий співробітник.

Відпрацьовувались наступні інновації: диференціювання форм і методів роботи методичних об'єднань на рівні району з підвищення фахової майстерності відповідно до стажу роботи працівників психологічної служби.

Результатом експериментального дослідження є: визначення важливих функцій, завдань, принципів та методів роботи методиста, методичних об'єднань на рівні району з підвищення фахової майстерності; розробка індивідуальної траєкторії розвитку фахової майстерності працівника психологічної служби.

12. Особливості девіантної поведінки у дітей з особливими освітніми потребами, термін проведення експерименту 01.03.2011 – 30.12.2013 рр. Науковий керівник експерименту – Ілляшенко Т. Д., старший науковий співробітник, кандидат психологічних наук.

Відпрацьовувались наступні інновації: методика виявлення причин девіантної поведінки у дітей з особливими освітніми потребами в умовах ПМПК та модель взаємодії ПМПК, навчального закладу і сім'ї в оптимізації попередження і корекції девіантної поведінки дітей означеної категорії.

Результатом експериментального дослідження є виявлення двох категорій дітей–відвідувачів ПМПК з девіантною поведінкою в залежності від факторів, що її зумовлюють: діти з первинними порушеннями поведінки та діти з вторинними порушеннями поведінки. Окреслено шляхи оптимізації допомоги цим дітям в умовах взаємодії ПМПК, навчального закладу і сім'ї.

13. Психологічне вивчення дітей з помірною розумовою відсталістю в умовах психолого–медико–педагогічних консультацій та навчально–виховних занять в спеціалізованих дошкільних та шкільних закладах,

термін проведення експерименту 01.09.2011 – 31.12.2013 рр. Науковий керівник експерименту – Жук Т.В., старший науковий співробітник, кандидат психологічних наук.

Відпрацьовувались наступні інновації: технологія психолого–педагогічного вивчення навчуваності; формулювання змісту психолого–педагогічного висновку та рекомендацій; взаємодія фахівців у команді супроводу дітей з помірною розумовою відсталістю.

Результатом експериментального дослідження є: комплекс науково–методичних матеріалів для дистанційного оволодіння методикою діагностики навчуваності; проект Положення про Консиліум індивідуального супроводу; методичні рекомендації щодо діяльності Консиліуму в ДНЗ.

14. Науково–методичне забезпечення діяльності практичного психолога загальноосвітнього навчального закладу щодо розвитку учнівського колективу, термін проведення експерименту 04.01.2012 – 31.12.2013 рр. Науковий керівник експерименту – Панок В.Г., директор Центру, доктор психологічних наук, старший науковий співробітник.

Відпрацьовувались наступні інновації: корекційно-розвивальна програма формування міжособистісних взаємин у класному колективі старшокласників; модифікація непараметричної соціометрії «Шкала прийнятності» Н. Бахарєвої; модифікація методики «ОтеЦ» Г. Сеніна; трьохфакторна модель розвитку контактної групи. Результатом експериментального дослідження є розробка і впровадження корекційно-розвивальної програми формування міжособистісних взаємин у класному колективі.

РОЗДІЛ 3. УПРОВАДЖЕННЯ І ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ПРАКТИЦІ

Упровадження результатів наукових досліджень в освітню та інші сфери педагогічної практики є невід’ємною складовою діяльності Центру.

Основними формами впровадження результатів планової прикладної науково–дослідної роботи, виконаної науковцями Центру у 2011–2013 роках, було підготовка, видання та розповсюдження наступної продукції: навчальна продукція – 1; науково–виробнича продукція – 7; довідкова продукція – 3. Також протягом звітного періоду підготовлено і впроваджено нормативно–правові документи – 38; аналітичні матеріали для МОН України – 5; матеріали до державних доповідей – 1; експертні висновки – 10; рекомендації міжнародних і всеукраїнських конференцій – 2.

Результати дослідження були впроваджені на наступних об'єктах: органи державної влади та місцевого самоврядування – 35; підвідомчі установи НАПН України – 4; загальноосвітні навчальні заклади – 2; вищі навчальні заклади – 3; інші установи, підприємства, організації – 9; Кримський республіканський, обласні, Київський та Севастопольський міські кабінети (центри) практичної психології і соціальної роботи – 27; обласні психолого–медико–педагогічні консультації – 27.

Цільовими групами впровадження результатів НДР є Міністерство освіти і науки України та Автономної Республіки Крим, управління (департаменти) освіти і науки обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій, регіональні інститути післядипломної педагогічної освіти, місцеві органи управління освітою, керівники навчальних закладів, педагогічні працівники, практичні психологи, соціальні педагоги системи освіти України, консультанти психолого–медико–педагогічних консультацій, науковці, викладачі, студенти.

Перебіг упровадження результатів науково–дослідної роботи відстежується виконавцями теми в моніторинговому режимі. Моніторинг здійснюється як система заходів із збирання, аналізу, узагальнення та зберігання інформації про оприлюднення, розповсюдження та практичне використання підготовленої наукової продукції.

Аналіз отриманої в ході моніторингу інформації засвідчує, що впровадження наукових результатів НДР по регіонах України становить

100%: шість з одинадцяти запланованих публікацій розповсюджені і практично застосовуються у Кримському республіканському, 24 обласних, Київському та Севастопольському міських кабінетах (центрах) практичної психології і соціальної роботи та 27 обласних психолого–медико–педагогічних консультаціях. Довідники «Психологічна служба та психолого–медико–педагогічні консультації системи освіти» (показники розвитку за підсумками навчального року) розповсюджуються МОН України у всіх управліннях (департаментів) освіти і науки обласних державних адміністрацій.

На навчальне видання «Збірник кращого досвіду діяльності ПМПК : методичний посібник» отримано гриф Науково–методичної ради Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (протокол № 4 від 30.11.2012 року).

Нормативно–правові документи були оприлюднені на сайтах Верховної ради України, Міністерства освіти і науки України та на сайті Українського НМЦ практичної психології і соціальної роботи. За два роки існування сайту Центру (<http://psyua.com.ua>) інформацію було завантажено 3246 разів. Результати науково–дослідної роботи постійно оприлюднюються на сайті, загальна кількість відвідувань сайту за рік станом на грудень 2013 року становить 19683. Також про результати НДР було оголошено і на сайті ГО «Всеукраїнська асоціація практикуючих психологів» (<https://www.facebook.com/pages/Всеукраїнська-асоціація-практикуючих-психологів>).

Протягом звітної періоду від об'єктів запровадження було отримано 81 заявку на отримання продукції та 29 довідки про запровадження результатів НДР.

За 2011–2013 роки Центр організував та провів 13 масових заходів, на яких оприлюднювалися результати НДР.

Спостерігається позитивна динаміка запровадження виконавцями теми результатів, отриманих в ході її виконання, що виявляється у збільшенні

числа публікації статей за темою дослідження (всього – 56 за 2011–2013 рр.); зростання кількості відвідувачів сайту (в порівнянні з 2012 роком у два рази); збільшення участі співробітників Центру у наукових–масових заходах: у 2011 році – всього 31, у т.ч. 3 міжнародних; у 2012 році – 55, у т.ч. 5 міжнародних; у 2013 році – 73, у т.ч. 6 міжнародних.

За результатами науково-дослідної роботи «Науково-методичне забезпечення діяльності психологічної служби і психолого-медико-педагогічних консультацій системи освіти», термін виконання 2011–2013 роки, з 2014 року планується розпочати наступні прикладні теми НДР: «Наукові та організаційно-методичні засади вдосконалення діяльності психологічної служби і психолого-медико-педагогічних консультацій системи освіти», «Науково–методичні засади збереження здоров'я учнів у діяльності психологічної служби і психолого–медико–педагогічних консультацій системи освіти».

РОЗДІЛ 4. МАСОВІ НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ ЗАХОДИ ТА ЗВ'ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

За звітній період Центром згідно з Планами роботи НАПН України та Робочими планами Центру було організовано та проведено наступні масові заходи:

Симпозіуми, форуми (всього – 3):

1. Всеукраїнський Форум психологів України до 20-річчя психологічної служби системи освіти України, м. Київ, 7 квітня 2011 року.

2. II Форум працівників психологічної служби системи освіти України «Роль психологічної служби в розвитку освіти України», Київ, 26 квітня 2012 року.

3. III Всеукраїнський Форум практичних психологів служби системи освіти України «Психологічна служба: крок у XXI століття», м. Київ, 25 квітня 2013 року.

Конференції (всього – 5):

1. Міжнародна науково-практична конференція «Соціально-психологічні виміри професійної майстерності особистості в умовах глобалізованого світу», м. Тернопіль, 16-17 травня 2013 року.

2. Всеукраїнська науково-практична конференція «Організаційно-функціональні моделі психологічної служби системи освіти та психолого-медико-педагогічної консультації», м. Донецьк, 19-21 жовтня 2011 року.

3. Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми практичної психології», Київ, 29 березня 2012 року.

4. Всеукраїнська науково-практична конференція «Мультидисциплінарний підхід як методологічна основа інклюзивного навчання», м. Дніпропетровськ, 20-21 листопада 2012 року.

5. Конференція «Роль психологічної служби в розвитку системи освіти міста Києва», м. Київ, 6 вересня 2012 року.

Наукові семінари (всього – 3):

1. Всеукраїнський науково-практичний семінар «Науково-методологічні аспекти роботи працівників психологічної служби з подолання соціально-психологічної дезадаптації школярів», м. Ужгород, 28-29 квітня 2011 року.

2. Всеукраїнський семінар «Впровадження інформаційно-освітньої протиалкогольної програми в умовах загальноосвітнього навчального закладу», м. Київ, 8 - 10 лютого 2011 року.

3. Семінар «Впровадження інформаційно-освітньої протиалкогольної програми в умовах загальноосвітнього навчального закладу», м. Алушта, 30 листопада – 1 грудня 2011 року.

Інші заходи (всього – 1):

1. Міжнародний психологічний фестиваль «Паросток», м. Київ, 1-3 квітня 2013 року.

Також у 2011–2013 роках співробітники Центру брали участь у наступних масових заходах: з'їзди, конгреси – 1 (у т.ч. міжнародних – 1), симпозіуми, форуми – 8 (у т.ч. міжнародних – 1); конференції – 35 (у т.ч.

міжнародних – 6); наукові семінари – 34 (у т.ч. міжнародних – 2); педагогічні читання – 2 (у т.ч. міжнародних – 1); виставки – 3, круглі столи – 37 (у т.ч. міжнародних – 3); інші види – 41. Всього – 161 (у т.ч. міжнародних – 14).

Співробітники Центру протягом звітнього періоду підтримували активні зв'язки із засобами масової інформації та громадськістю:

- інтерв'ю засобам масової інформації – 13;
- участь в радіо та телепрограмах – 24;
- друковані ЗМІ – 2 статті.

РОЗДІЛ 5. КІЛЬКІСНІ І ЯКІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПІДГОТОВЛЕНОЇ НАУКОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

За звітній період науковцями Центру у відповідності з Технічним завданням та Перспективним тематичним планом були підготовлені наступні публікації:

Нормативні документи та розпорядчі листи:

1. Розпорядження Кабінету міністрів України від 04.09.2013 р. № 686–р «Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (пропозиції до Плану);

2. Наказ МОНмолодьспорт України № 481 від 24.05.2011 р. «Про результати атестації працівників обласних, районних (міських) психологічних служб у 2010-2011 навчальному році»;

3. Наказ МОНмолодьспорт України від 01.06.2011 р. № 508 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 08.11.2010 р. № 1065»;

4. Наказ МОНмолодьспорт України, Національної академії педагогічних наук України від 23.06.2011 р. № 623/61 «Про внесення змін до Положення про центральну та республіканську (Автономна Республіка Крим), обласні, Київську та Севастопольську міські, районні (міські) психолого-медико-педагогічні консультації»;

5. Наказ МОНмолодьспорт України від 11.01.2012 р. №12 «Про заходи щодо забезпечення реалізації прав дітей в Україні»;

6. Наказ МОНмолодьспорт України та НАПН України від 20.03.2012 р. № 316/33 «Про приведення діяльності Українського НМЦ практичної психології і соціальної роботи у відповідність до діючих нормативно-правових документів»;

7. Наказ МОНмолодьспорт України від 19.07.2012 р. № 827 «Про затвердження плану заходів Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України щодо запобігання торгівлі людьми на період до 2015 року»;

8. Наказ Міністерства освіти і науки України від 04.06.2013 р. № 680 «Про організацію діяльності психолого–медико–педагогічних консультацій»

9. Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.08.2013 р. № 1106 «Про затвердження Плану заходів Міністерства освіти і науки щодо розвитку психологічної служби на період до 2017 року»;

10. Пропозиції до Наказу МОНмолодьспорт України від 29.03.2011 р. № 292 «Про організацію інформаційно-профілактичної роботи щодо запобігання торгівлі, експлуатації та жорсткого поводження з дітьми у 2011 році»;

11. Пропозиції до Наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 21.02.2013 р. № 176 «Про затвердження плану заходів щодо запобігання правопорушенням серед дітей, попередження жорстокого поводження з ними»;

12. Пропозиції до Наказу Міністерства освіти і науки України від 14.06.2013 р. № 768 «Про затвердження плану заходів щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі дітей–інвалідів»;

13. Лист МОНмолодьспорт України № від 13.01.2011 р. 1/9-19 «Про збереження посад працівників психологічної служби»;

14. Лист МОНмолодьспорт України від 20.01.2011 р. № 1/9-34 «Про атестацію працівників психологічної служби системи освіти»;

15. Лист МОНмолодьспорт України від 28.01.2011 р. № 1/9-48 «Про мобільний соціально-психологічний пункт освітнього округу»;

16. Лист МОНмолодьспорт України від 22.03.2011 р. № 1/9-202 «Про проведення атестації завідуючих і методистів обласних, районних, міських навчально-методичних кабінетів (центрів) психологічної служби системи освіти та методичних кабінетів відділів освіти у 2010-2011 навчальному році»;

17. Лист МОНмолодьспорт України від 22.07.2011 р. № 1/9-562 «Про стан, проблеми та основні завдання діяльності психологічної служби на 2011/2012 навчальний рік»;

18. Лист МОНмолодьспорт України від 05.09.2011 р. № 1/9-665 «Про проведення науково-практичної конференції «Організаційно-функціональні моделі діяльності психологічної служби системи освіти»»;

19. Лист МОНмолодьспорт України від 04.07.2012 р. № 1/9-488 «Щодо організації та проведення «години психолога» у загальноосвітніх навчальних закладах»;

20. Лист МОНмолодьспорт України від 19.07.2012 р. № 1/9-517 «Інструктивно-методичні рекомендації щодо діяльності працівників психологічної служби у 2012-2013 н.р.»;

21. Лист МОНмолодьспорту України від 26.07.2012 р. № 1/9 – 529 «Про психологічний і соціальний супровід дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти»;

22. Лист МОНмолодьспорт України від 26.09.2012 р. № 1/9-683 «Щодо розподілу робочого часу у практичних психологів та соціальних педагогів»;

23. Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 02.01.2013 р. № 1/9–1 «Про визначення завдань працівників психологічної служби системи освіти в умовах інклюзивного навчання»;

24. Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 04.01.2013 р. № 1/9–6 «Показники розвитку психологічної служби та психолого–медико–педагогічних консультацій системи освіти України»;

25. Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 03.04.2013 р. № 1/9–241 «Про узагальнення досвіду роботи щодо раз’язання проблем дитячої злочинності та правопорушень»;

26. Лист Міністерства освіти і науки України від 06.06.2013 р. № 1/9–413 «Про впровадження факультативних курсів працівниками психологічної служби системи освіти»;

27. Лист Міністерства освіти і науки України від 08.07.2013 р. № 1/9–479 «Про діяльність психологічної служби у 2013–2014 навчальному році».

Навчальна продукція

Методичний посібник

1. Збірник кращого досвіду діяльності ПМПК : метод. посіб. / за наук. ред. І. І. Цушка. – К. : Ніка–Центр, 2012. – 104 с. – ISBN 978–966–521–106–8

Науково–виробнича продукція

Посібники

1. Збірник кращого досвіду діяльності працівників психологічної служби: практич. посіб. / за наук. ред. В. Г. Панка, І. І. Цушка. – К. : Ніка–Центр, 2011. – 164 с. – ISBN 978-966-521-575-3

2. Діяльність психолого–медико–педагогічних консультацій в умовах інтеграції дітей з особливими освітніми потребами : посібник [Електрон.дані] / А. Г. Обухівська, Т. Д. Ілляшенко, Т. В. Жук. – К. : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2013. – 140 с. – ISBN 978-617-7118-06-9

3. Інноваційні моделі підвищення кваліфікації працівників психологічної служби і консультантів ПМПК : посібник / авт. кол. за ред. Панка В. Г., Гаркавенко З. О. – Електрон. дані. – Київ, Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2013. – 219 с. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM), 12 см. – ISBN 978-617-7118-01-4

4. Організація та науково-методичне забезпечення діяльності психологічної служби і ПМПК : посібник / за наук. ред. В. Г. Панка та І. І. Цушка. – Електрон. дані. – Київ : Український НМЦ практичної

психології і соціальної роботи, 2013. – 90 с. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM), 12 см. – ISBN 978-617-7118-04-5

Методичні рекомендації

1. Формування здорового способу життя в учнівської і студентської молоді: методичні рекомендації / за наук. ред. І. І. Цушка. – К. : Ніка-Центр, 2011. – 168 с. – ISBN 978-966-521-580-8

2. Адаптація дітей до навчання у школі в діяльності психологічної служби: методичні рекомендації / за наук. ред. В. Г. Панка – Електрон. дані. – Київ, Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2013. – 100 с. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM), 12 см. – ISBN 978-617-7118-05-2;

3. Обухівська А. Г. Методичні рекомендації з окремих аспектів діяльності практичних психологів і консультантів ПМПК / А. Г. Обухівська, Т. Д. Ілляшенко, Л. Є. Андрусішина. – Електрон. дані. – Київ : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2013. – 56 с. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM), 12 см. – ISBN 978-617-7118-00-7.

Довідкова продукція

Довідник

1. Психологічна служба і ПМПК системи освіти : (за результатами 2010-2011 навчального року) / [Лунченко Н. В., Обухівська А. Г., Панок В. Г. та ін.]. – К. : Ніка-Центр, 2011. – 62 с. ISBN 978-966-521-592-5

2. Психологічна служба і ПМПК системи освіти : (за результатами 2011–2012 навчального року) / [Березіна Н. О., Лунченко Н. В., Обухівська А. Г. та ін.]. – К. : Ніка-Центр, 2012. – 62 с. ISBN 978-966-521-132-0

3. Психологічна служба і ПМПК системи освіти : (за результатами 2012–2013 навчального року) / [Березіна Н. О., Лунченко Н. В., Обухівська А. Г. та ін.]. – К. : Ніка-Центр, 2013. – 60 с. – ISBN 978-966-521-139-3.

Статті

1. Гобод І. Ю. Теоретичні та методичні засади роботи практичного психолога з педагогічним колективом загальноосвітнього навчального закладу / І. Ю. Гобод // Психолог. – 2011 – №48 – С. 4 - 7;

2. Тінякова А. І. Методика непараметричного дослідження індексу об'єму комунікації учнівського колективу / А. І. Тінякова // Зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / За ред. С. Д. Максименка. – 2011. – Т. XIII, част.1. – С. 390 - 400;

3. Тінякова А. І. Методика непараметричного соціометричного дослідження емоційної експансивності малої групи / А. І. Тінякова // Зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / За ред. С. Д. Максименка. – 2011. – Т. XIII, Ч. 3. – К., 2011. – С. 397 - 405;

4. Тінякова А. І. Соціально-психологічні критерії ефективності групової навчальної діяльності / А. І. Тінякова // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : Зб. наук. праць / за ред. С. Д. Максименка, Н. О. Євдокимової. – Миколаїв : МДУ ім. В. О. Сухомлинського, 2011. – Т. 2, вип. 6. – С. 268 – 266. – (Серія «Психологічні науки»);

5. Ілляшенко Т. Д. Яка вона – інтеграція дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітній школі / Т. Д. Ілляшенко // Початкова школа. – 2011. – № 5. – С. 47 - 50;

6. Ілляшенко Т. Д. Чому дитина втрачає інтерес до навчання / Т. Д. Ілляшенко // Початкова школа. – 2011. – № 11. – С. 43 - 45;

7. Гаркавенко З. О. Робота з батьками в контексті компетентнісного підходу / З. О. Гаркавенко // Директор школи. – 2011. – № 36. – С. 5 - 8;

8. Сосновенко Н. В. Згуртованість педагогічного колективу навчального закладу – запорука його успішної діяльності / Н. В. Сосновенко / Практика управління дошкільним закладом // за ред. Омеляненко Н. В. – К. : Міжнародний центр фінансово-економічного розвитку (МЦФЕР), 2011. – № 4 – С. 24-32;

9. Ірхін Ю. Б. Психосемантичні засади довірливості у шахрайстві як елемент делінквентного поведіння особистості / Ю. Б. Ірхін // Проблеми сучасної психології : Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка

НАПН України / За ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – Вип. 8. – С. 388 - 397;

10. Панок В. Г. Роль, місце і специфіка практичної психології у системі психологічної практики / В. Г. Панок // Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В. О. Сухомлинського : зб. наук. праць / за ред. С. Д. Максименка, Н. О. Євдокимової. – 2011. – Т. 2., Вип. 6. – С. 234 - 239 – (Серія «Психологічні науки»);

11. Панок В. Г. Теоретико-методологічні засади розвитку практичної психології в Україні / В. Г. Панок // Проблеми загальної та педагогічної психології : Зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / За ред. С. Д. Максименка. – 2011. – Т. XIII, част. 1. – С. 309 - 318 – (Серія «Психологічні науки»);

12. Жук Т. В. Реабілітація дітей з помірною розумовою відсталістю / Т. В. Жук // Психолог. – 2012. – № 9. – С. 41 - 51;

13. Ілляшенко Т. Д. Діти з девіантною поведінкою у психолого-медико-педагогічній консультації / Т. Д. Ілляшенко // Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / За ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Кам'янець-Подільський : Медобори, 2012. – Вип. IXX, част. 2. – С. 291 – 298. – (Серія «Соціально-педагогічна»);

14. Ілляшенко Т. Д. Розвивати і навчати дитину вчасно / Тамара Ілляшенко // Початкова школа. – 2012. – № 5. – С. 46 - 48;

15. Ілляшенко Т. Д. Проблема розладів поведінки дітей у роботі психолого-медико-педагогічної консультації / Т. Д. Ілляшенко // Психолог. – 2012. – № 24. – С. 40 - 44;

16. Сосновенко Н. Психологічна готовність дитини до навчання в школі / Наталія Сосновенко // Заступник директора школи. – 2012. – № 3. – С. 8 - 14;

17. Сосновенко Н. В. Конфлікти у педагогічному колективі загальноосвітнього навчального закладу / Н. В. Сосновенко // Заступник директора школи. – № 12. – 2012. – С. 55 - 67;

18. Гобод І. Попередження насильства серед дітей та учнівської молоді / Ірина Гобод // Психологічна служба школи. – 2012. – № 1. – С. 48;
19. Гобод І. Психологічне консультування педагогів / Ірина Гобод // Психолог. – 2012. – № 7 (487). – С. 4 - 8;
20. Гобод І. Робота із запобігання насильству в загальноосвітньому навчальному закладі / Ірина Гобод // Заступник директора школи. – 2012. – № 10. – С. 36;
21. Панок В. Г. Проблема періодизації розвитку психологічної служби системи освіти в Україні / В. Г. Панок // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : зб. наук. праць / за ред. С. Д. Максименка, Н. О. Євдокимової. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2012. – Т. 2., Вип. 8. – С. 202 – 207. – (Серія «Психологічні науки»);
22. Луценко Ю. Організаційно-функціональні засади діяльності соціального педагога / Ю. Луценко // Освітні моделі та технології роботи соціального педагога: методичний посібник / [Гайдар М. В., Іванова І. В., Козак Н. Г., та ін.] ; за ред. Я. В. Сухенко. – Полтава : ПОІППО, 2012. – С. 6 - 14;
23. Андрусишина Л. Є. Корекція структури мисленнєвої діяльності у дітей із загальним недорозвитком мовлення / Л. Є. Андрусишина // Український логопедичний вісник : зб. наук. праць / Ін-т спец. Педагогіки НАПН України. – К., 2012. – Вип. 3. – С. 17 – 21;
24. Обухівська А. Г. Інклюзивна освіта: соціально-психологічний супровід «особливої» дитини. Віртуальний круглий стіл клубу «Читацька рада» / Антоніна Обухівська, Тетяна Гулевич, Ольга Хмелевська-Токарева [та ін.] // Психолог дошкілля. – 2012. – № 3 (32). – С. 4 - 8;
25. Обухівська А. Г. Актуальное интервью. Комментарий. (по поводу интервью доктора Лауры Диббл «Дневная программа терапии и обучения для детей с тяжелыми эмоциональными нарушениями») / А. Г. Обухівська // НЕЙPONEVS. – 2012. – № 2 – С.11 - 12;

26. Обухівська А. Г. Батьки та діти / А. Г. Обухівська // Володимир Азін, Юля Найда, Антоніна Обухівська, Євгенія Павлова – [Книга 2]. – К. : Дитячий культурно-просвітницький центр, Адопшунсцентрум, 2012. – С. 18 - 20;
27. Обухівська А. Г. Нові нормативно-правові засади в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій / А. Г. Обухівська // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова : Зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – № 21. – С. 395 – 399. – (Серія 19 «Корекційна педагогіка та спеціальна психологія»);
28. Ірхін Ю. Б. Вплив засобів масової інформації на імідж міліції та правосвідомість громадян / Кадровий вісник. – 2012. – № 1 (3). – С. 113 - 125;
29. Ірхін Ю. Б. Проблеми формування соціально-психологічного іміджу міліції України / Ю. Б. Ірхін // Філософські, методологічні та психологічні проблеми права : Збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 17 листопада 2012 року). – К. : Національна академія внутрішніх справ, 2012. – С. 83 - 84;
30. Тинякова А. И. Трехфакторная модель развития малой группы / А. И. Тинякова // Психологічні перспективи : Актуальні проблеми психології малих, середніх та великих груп. – 2012. – Т. 1. Особистість і мала група. – С. 167–174;
31. Панок В. Г. Стан і стратегічні напрями розвитку психологічної служби системи освіти / В. Г. Панок // Практична психологія та соціальна робота. – 2013. – № 8. – С. 1 – 16;
32. Панок В. Г. До розуміння сутності поняття психологічної практики у прикладній психології // В. Г. Панок // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – 2013. – Вип. 114. – С. 151–156. – (Серія: Психологічні науки);
33. Панок В. Г. Етика та відповідальність у професійній діяльності практичного психолога / В. Г. Панок // Практичний психолог: Школа. – 2013. – № 2, лютий. – С.4 – 9;

34. Панок В. Г. Професійне становлення практичних психологів: досвід і перспективи / В. Г. Панок // Психологія і суспільство. – 2013. – № 3 (53). – С. 135–141;

35. Панок В. Г. Проблема визначення центральної категорії у прикладній психології / В. Г. Панок // Наук. вісник Чернівецького університету : Зб. наук. праць. – 2013. – Вип. 656. – С. 126 – 135. – (Серія «Педагогіка та психологія»);

36. Панок В. Г. Проблема дослідження розвитку прикладної психології в Україні / В. Г. Панок / Наук. вісник Чернівецького університету : Зб. наук. праць. – 2013. – Вип. 674. – С. 106 – 115. – (Серія «Педагогіка та психологія»);

37. Гобод І. Проблема насильства в умовах навчального закладу / Ірина Гобод // Практичний психолог: Школа. – 2013. – №№ 7, 9. – С. 54 - 57; С. 49 -54;

38. Гобод І. Профілактика правопорушень і злочинності в загальноосвітньому навчальному закладі / І. Гобод / Заступник директора школи. – 2013. – № 12. – С. 67 - 71;

39. Гобод І. Відвідування практичним психологом методичних об'єднань учителів-«предметників» / Ірина Гобод // Практичний психолог: Школа. – 2013. – № 10. – С. 61;

40. Ілляшенко Т. Д. Як допомогти дитині з гіперактивним розладом / Тамара Ілляшенко // Початкова школа. – 2013. – № 2. – С. 44 – 46;

41. Ілляшенко Т. Д. Що означає підготувати дитину з гіперактивним розладом до шкільного навчання. / Тамара Ілляшенко // Психолог дошкілля. – 2013. – № 6. – С. 4 - 7;

42. Ілляшенко Т. Д. Діти з поведінковими відхиленнями: співпраця практичного психолога та ПМПК / Тамара Ілляшенко // Практичний психолог: Школа. – 2013. – № 10. – С. 47 - 54;

43. Лунченко Н. В. Психологічна служба системи освіти України: специфіка діяльності та особливості її вивчення / Н. В. Лунченко // Практичний психолог: Дитячий садок. – 2013. – № 6. – С. 8 - 11;

44. Лунченко Н. В. Керівник психологічної служби: особистісний вимір / Н. В. Лунченко // Практичний психолог: Школа. – 2013. – № 6. – С. 12 - 17;
45. Луценко І. В. Психологічний супровід процесу адаптації першокласника / І. В. Луценко // Практика управління закладом освіти. – 2013. – № 5. – С. 11 - 18;
46. Луценко І. В. Психологічний супровід дитини з особливими освітніми потребами умовах інклюзивного навчання / І. В. Луценко // Практика управління закладом освіти. – 2013. – № 10. – С. 4 - 15;
47. Сосновенко Н. Соціально-психологічний клімат педагогічного колективу / Наталія Сосновенко // Практичний психолог: Школа. – 2013. – № 4. – С. 29 - 37;
48. Сосновенко Н. Графік роботи практичного психолога / Наталія Сосновенко // Практичний психолог: Школа. – 2013. – № 4. – С. 62 – 63;
49. Сосновенко Н. Налагодження ефективної співпраці педагогічного колективу з батьками / Наталія Сосновенко // Заступник директора школи. – 2013. – № 11 – С. 58 – 69;
50. Сосновенко Н. Вікові обмеження щодо проходження атестації. Склад атестаційної комісії. / Наталія Сосновенко // Практичний психолог: Школа. – 2013. – № 10. – С. 62 - 63;
51. Панок В. Г. Організаційні принципи діяльності психологічної служби системи освіти // Організаційно-функціональні моделі діяльності психологічної служби системи освіти та психолого-медико-педагогічних консультацій : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Донецьк, 19-21 жовтня 2011 р.) / Уклад. І. В. Іванова. – Донецьк : Ноулідж, 2011. – С. 10 – 19;
52. Жук Т. В. Форми інтеграції у суспільство дітей з помірною розмовною відсталістю / Т. В. Жук // Мультидисциплінарний підхід як методологічна основа інклюзивного навчання : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 20-21 листопада 2012 р.) / уклад. С. І. Васильковська, В. П. Мушинський, Н. В. Савельєва. –

Дніпропетровськ : Свідлер А.Л., 2012. – С. 63 - 71;

53. Ілляшенко Т. Д. Інклюзивна освіта і перспективи подолання невстигання учнів у загальноосвітньої школі / Т. Д. Ілляшенко // Мультидисциплінарний підхід як методологічна основа інклюзивного навчання : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 20-21 листопада 2012 р.) / уклад. С. І. Васильковська, В. П. Мушинський, Н. В. Савельєва. – Дніпропетровськ : Свідлер А.Л., 2012. – С. 53 -62;

54. Панок В. Г. Інклюзивна освіта та завдання діяльності психологічної служби / В. Г. Панок // Мультидисциплінарний підхід як методологічна основа інклюзивного навчання : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 20-21 листопада 2012 р.) / уклад. С. І. Васильковська, В. П. Мушинський, Н. В. Савельєва. – Дніпропетровськ : Свідлер А.Л., 2012. – С. 14 - 23;

55. Луценко Ю. А. Психологічний і соціальний супровід дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти / Ю. А. Луценко // Мультидисциплінарний підхід як методологічна основа інклюзивного навчання : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 20-21 листопада 2012 р.) / уклад. С. І. Васильковська, В. П. Мушинський, Н. В. Савельєва. – Дніпропетровськ : Свідлер А.Л., 2012. – С. 24 -30;

56. Андрусишина Л. Є. Диференційна психологічна діагностика загального недорозвинення мовлення у дітей / Л. Є. Андрусишина // Мультидисциплінарний підхід як методологічна основа інклюзивного навчання : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 20-21 листопада 2012 р.) / уклад. С. І. Васильковська, В. П. Мушинський, Н. В. Савельєва. – Дніпропетровськ : Свідлер А.Л., 2012. – С. 41 -52.

Тези доповідей:

1. Луценко Ю. Роль практичного психолога і соціального педагога у

розбудові безпечного освітнього середовища / Ю. Луценко // Актуальні питання організації роботи щодо захисту прав дітей : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Л. :ЛОППО, 2012. – С. 39 - 40;

2. Рыбалка В. В. Психолого-педагогическая помощь одаренной учащейся молодежи в развитии качеств творческой личности / В. В. Рыбалка // Психолого-педагогічний супровід освітнього процесу в позашкільних навчальних закладах : збірник Матеріалів І Міжнародного симпозіуму практичних психологів позашкільних навчальних закладів (м. Київ, 1-3 березня 2012 р.). / Упоряд. С. Г.Мартова, О. М.Крот. – К. : РВЦ КПДЮ, 2012. – С. 27 -31;

3. Лунченко Н. Психологічний супровід та соціально-педагогічний патронаж дітей трудових мігрантів у системі освіти / Н. Лунченко // Актуальні питання організації роботи щодо захисту прав дітей : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Львів : ЛОППО, 2012. – С. 37 - 38;

4. Гаркавенко З. О. Робота психологічної служби ВНЗ із викладачами / З. О. Гаркавенко // Актуальні питання психологічного забезпечення навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах [Текст] : матеріали міжвузівської науково-практичної конференції (м. Київ, 25 травня 2012 року). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2012. – 260 с – С. 46 - 48;

5. Острова В. Д. Моніторинг розвитку психологічної служби ВНЗ III-IV рівня акредитації у 2010-2011 роках / В. Д. Острова // Актуальні питання психологічного забезпечення навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах [Текст] : матеріали міжвузівської науково-практичної конференції (м. Київ, 25 травня 2012 року). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2012. – С. 175 - 176;

6. Луценко Ю. А. Організаційно-психологічні особливості діяльності психолога, соціального педагога в умовах навчального закладу / Ю. А.Луценко // Соціально-психологічні виміри професійної майстерності

особистості в умовах глобалізованого світу (м. Тернопіль, 16-17 травня 2013 р.). : Тези доповідей міжнародної наук.-практ. конф. / Психологія і суспільство. – Тернопіль, 2013. – Спецвипуск. – С. 59 - 62;

7. Панок В. Г. Професійне становлення практичних психологів / В. Г. Панок // Соціально-психологічні виміри професійної майстерності особистості в умовах глобалізованого світу (м. Тернопіль, 16-17 травня 2013 р.). : Тези доповідей міжнародної наук.-практ. конф. / Психологія і суспільство. – Тернопіль, 2013. – Спецвипуск. – С. 37–38;

8. Ткачук І. І. Психолого-педагогічні аспекти забезпечення професійного самовизначення учнів старших класів в умовах суспільно-гуманітарного напрямку профільного навчання / І. І. Ткачук // Актуальні питання психологічного забезпечення навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах : Тези науково-практичного семінару. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2013. – С. 85 – 87;

9. Ткачук І. І. Педагогічні засоби забезпечення професійного самовизначення старшокласників в умовах суспільно-гуманітарного напрямку профільного навчання / І. І. Ткачук // Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал : матеріали звіт. наук.-практ. конф. // Ін-ту проблем виховання НАПН України [За ред. О. В. Сухомлинської, І. Д. Бега, Г. П. Пустовіта, О. В. Мельника ; літ. ред. І. П. Білоцерківець]. – Івано-Франківськ : НАІР, 2013. – Вип. 3. – С. 272 – 275.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

Основним здобутком Центру за 2011–2013 роки слід вважати розвиток мережі психологічної служби системи освіти України. Організаційно-управлінське, навчально-методичне та нормативно-правове забезпечення діяльності служби дозволило довести на кінець 2012-2013 н.р. чисельність

працівників до 24 546 осіб (порівняно з 23 535 особами у 2011-2012 н.р.). Це свідчить, що загалом по країні спостерігається позитивна щорічна тенденція збільшення кількості фахівців психологічної служби. Так, протягом 2012-2013 н.р. у Дніпропетровській області чисельність служби зросла на 140 осіб, у Львівській – на 81 особу, у Миколаївській – на 72 особи, у Донецькій – на 67 осіб, у Херсонській – на 64 особи та загалом по Україні – на 1 011 осіб. Станом на 01.08.2013 р. психологічна служба системи освіти України нараховує 16266 практичних психологів (66,4% від загальної кількості працівників), 7362 соціальні педагоги (29,9%) та 918 керівників обласних, районних (міських) психологічних служб (3,7%).

Згідно з Технічним завданням і Перспективним тематичним планом прикладної теми НДР «Науково-методичне забезпечення діяльності психологічної служби і психолого-медико-педагогічних консультацій системи освіти» (номер держреєстрації 0111U000082, термін виконання 2011–2013 рр.) мета дослідження досягнута, всі поставлені завдання виконані у повному обсязі, всі заплановані наукові результати (наукова продукція) надруковано і впроваджується.

Характеризуючи труднощі, що були на перешкоді у вирішенні поставлених завдань варто відзначити тільки одну, але суттєву: недостатня кількість ставок штатних працівників для забезпечення методичного супроводу психологічної служби і системи ПМПК. Так, з огляду на нові завдання роботи Центральної ПМПК, збільшення кількості ПМПК у регіонах, запровадженням інклюзивної освіти, необхідно створити повноцінну лабораторію яка б могла забезпечити достатній методичний супровід зазначених процесів. З огляду на багаторічну (більше десяти років) участь Центру у різноманітних програмах профілактики злочинності і правопорушень, формування навичок здорового способу життя та ін. необхідно створити окрему лабораторію, що могла б постійно займатись цими проблемами.

За результатами науково-дослідної роботи 2011–2013 років з 2014 року планується розпочати наступні прикладні теми НДР: «Наукові та організаційно-методичні засади вдосконалення діяльності психологічної служби і психолого-медико-педагогічних консультацій системи освіти», «Науково–методичні засади збереження здоров'я учнів у діяльності психологічної служби і психолого–медико–педагогічних консультацій системи освіти».